

Joan Roura-Parella: de Tortellà a Connecticut

Molt probablement, el nom de Joan Roura-Parella dirà ben poc —o res— als lectors que ara mateix concedeixin a aquest article el benefici, si més no, de la curiositat atida per la mena de relació que hi pugui haver entre la població garrotxina de Tortellà i la ciutat nord-americana de Connecticut.

Text > **ORIOL PONSATÍ-MURLÀ**, escriptor i editor

Que Roura-Parella sigui, encara ara, un perfecte desconegut, fins i tot a les comarques gironines, que el van veure néixer i créixer, no és pas fruit de cap atzar. És, més aviat, una de les moltíssimes proves que es poden esgrimir per demostrar fins a quin punt va arribar a ser eficaç el totalitarisme franquista a l'hora d'esborrar completament qualsevol traça del que havia significat, políticament i culturalment, el període republicà a Catalunya. Nascut a Tortellà el 29 de juny de 1897, fill d'un ferrer amb inquietuds polítiques i culturals, Josep Roura Vergés, Joan Roura-Parella va substituir

les eines de tall que forjava el seu pare pels llibres, i amb tretze anys se'n va anar a Girona per estudiar el batxillerat sota el guiatge de Josep Dalmau Carles. Tres anys més tard (1913), va ingressar a l'Escola Normal per esdevenir mestre. Els quatre anys durant els quals Roura-Parella va estudiar per mestre van coincidir amb la fundació de l'Escola Normal de Mestres (1914) dirigida per Cassià Costal, que va esdevenir un dels centres de renovació pedagògica pioners a Catalunya. No és estrany que, tan bon punt finalitzats els estudis a Girona, Roura-Parella es traslladés a Madrid, a l'Escuela Superior de Magisterio. Allà va tenir

l'ocasió d'escoltar-hi directament les lliçons de pedagogia de Manuel Bartolomé Cossío, el deixeble i successor de Francisco Giner de los Ríos al capdavant de la capdavantera Institució de Libre Enseñanza. Roura-Parella no hi va desaproveïtar el temps. L'any 1923, amb vint-i-sis anys, va enllestir els estudis de magisteri a Madrid amb la millor nota de la seva promoció. Immediatament va esdevenir catedràtic de l'Escola Normal de Las Palmas de Gran Canària. Un tarannà menys inquiet, més conformista, que el de Joan Roura-Parella hauria conservat gelosament aquella preuada plaça de catedràtic en la bonança climàtica canària i ja no se n'hauria mogut mai més. El garrotxí, però, es caracteritzà sempre per una insaciable avidesa per aprendre coses noves i, per això mateix, el 1929, ja amb trenta-dos anys, va obtenir una beca de la Junta de Ampliació de Estudios que li va permetre passar dos anys estudiant a la Universitat de Berlín.

De Las Palmas a Berlín

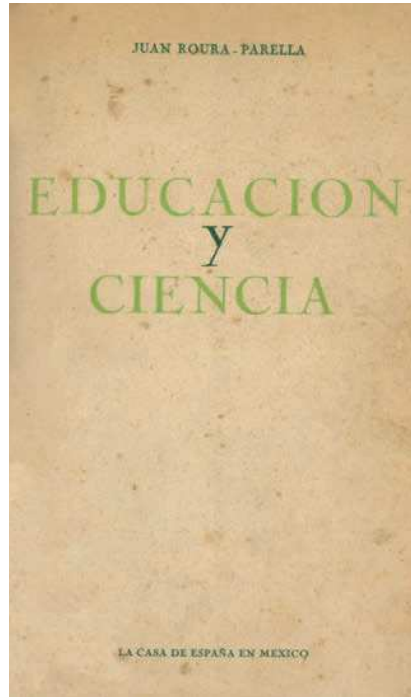
Aquells dos anys van ser crucials. Poques coses deuen estar més allunyades —no només geogràficament, sinó, sobretot, culturalment— que Las Palmas i el Berlín de l'any 1930. Si fins aleshores Roura-Parella havia treballat en la formació de mestres aprofitant l'embranchida renovadora rebuda a Madrid però, al capdavant, des d'una manera de concebre la pedagogia molt influïda per l'enfocament de les ciències naturals, a Berlín se li va obrir un món de perspec-

>> Antonio Machado (assegut al centre) i Joan Roura-Parella (a la seva esquerra), amb José M. Sacristán, Enrique Rioja i José Machado (dret). (Foto: ARXIU ORIOL PONSATÍ-MURLÀ)

>> Joan Roura-Parella a Mèxic, entre els anys 1940 i 1945. (Foto: UB. FONDS JOAN ROURA-PARELLA.)

>> Coberta d'Educación y Ciencia (Mèxic, 1940). (Foto: ARXIU ORIOL PONSATÍ-MURLÀ)

>> Joan Roura-Parella, professor a la Wesleyan University (Connecticut). (Foto: UB. FONDS JOAN ROURA-PARELLA.)

tives fins aleshores pràcticament inaudites a Espanya. No era, certament, el període més gloriós ni de l'economia ni de la política alemanya. El marc es mantenia en uns nivells de devaluació alarmants, agreujats per la Gran Depressió nord-americana, l'índex d'atur era insostenible, l'antisemitisme s'havia normalitzat plenament i el mateix any que Roura-Parella va arribar a la República de Weimar, les eleccions van convertir el partit d'Adolf Hitler en la segona força política més votada. La universitat alemanya continuava mantenint, això no obstant, els nivells d'excel·lència que havien caracteritzat l'acadèmia alemanya des del segle XIX, i Roura-Parella va tenir l'oportunitat d'estudiar estètica amb Max Dessoir, sociologia amb Werner Sombart, psicologia amb Wolfgang Köhler, o sociologia i ètica amb Nicolai Hartmann. Tot i això, el mestre que el va marcar d'una manera definitiva va ser el filòsof i pedagog Eduard Spranger. Deixeble de Wilhelm Dilthey, Spranger va inculcar en Roura-Parella una visió culturalista de l'educació, que l'allunyava de les ciències naturals i l'apropava al que anomenem *ciències de l'esperit*: el conjunt de disciplines que —com la història, el dret o la psicologia— tenen la persona humana i les seves complexes manifestacions com a objecte d'estudi.

Retorn a Catalunya

Carregat amb aquell densíssim bagatge berlinès, el nostre autor ja no es va reincorporar a la seva plaça de Las Palmas, sinó que es va establir a Barcelona el setembre de 1932 per començar a impartir classes d'antropologia, ètica i sociologia a l'Escola Normal de la Generalitat, que havia estat creada l'any anterior i dirigia el seu antic mestre gironí, Cassià Costal. Eren anys d'ebullició cultural i política a Catalunya. Joaquim Xirau havia creat, el 1930, un Seminari de Pedagogia que aglutinava les figures intel·lectuals més preeminents de l'època amb la intenció de proporcionar una formació del més alt nivell als futurs mestres de la República. Roura-Parella va trobar, en aquest ambient d'obertura, respecte i exigència intel·lectual, l'espai propici per madurar el seu pensament. Ho va fer a les aules, en contribucions en congressos per tot Europa i fins i tot a Rússia, i amb la publicació d'articles acadèmics en aquella impressionant *Revista de Psicologia i Pedagogia* editada per l'Institut Psicotècnic de la Generalitat i el Seminari de Pedagogia i que, en els anys trenta, ja feia coses tan sorprenents com publicar resums en anglès de tots els seus textos. Com que sabia que anava lluny, no tenia pressa, i va ser al llarg d'aquests anys que

Roura-Parella va iniciar la seva tesi doctoral sota la direcció de Joaquim Xirau. No la va enllestir fins al 1937, amb quaranta anys, i, per tant, va ser llegida —com la de Carles Riba— en una Barcelona sota constants bombardejos de l'aviació feixista. Es titulava *Educació i cultura*, i va ser la primera tesi doctoral de pedagogia que es va llegir a l'Estat espanyol. La historiografia espanyola ha atorgat aquest rol pioner a un insuls pedagog de l'Opus Dei, Víctor García Hoz, que va llegir la seva tesi l'any 1940. També en pedagogia, naturalment, hi ha vencedors i vençuts; García Hoz, sota els ferris principis del Movimiento Nacional, va poder desenvolupar una brillant carrera acadèmica a Espanya, mentre que Roura-Parella va haver d'emprendre el camí de l'exili i mai va poder dictar ni una sola lliçó des d'una tarima universitària a casa seva.

La seva tesi doctoral va ser llegida en una Barcelona sota constants bombardejos de l'aviació feixista. Es titulava *Educació i cultura*.

>> Joan Roura-Parella l'any 1977, amb vuitanta anys. (Foto: UB. FONDS JOAN ROURA-PARELLA.)

L'exili: Mèxic i els Estats Units

El gener de 1939, Roura-Parella va abandonar la seva terra natal amb el mateix grup d'intel·lectuals en què viatjava el poeta Antonio Machado. En la darrera foto que conservem del poeta sevillà a Catalunya, presa a Ravós del Terri els últims dies de gener de 1939, Machado hi apareix amb un aire aparentment despreocupat, agafant el bastó com si fos un llapis i fent com qui escriu versos a terra. Al seu costat, amb un posat molt més preocupat i sever, mirant atentament la càmera que sostenia el geòleg José Royo, hi trobem Joan Roura-Parella, juntament amb el germà del poeta, José, el metge José María Sacristán i el naturalista Enrique Rioja. Després d'uns mesos d'incertesa a Tolosa i de diversos intents d'aconseguir un contracte laboral que li permetés travessar l'Atlàntic i establir-se a Sud-amèrica, Roura-Parella es va embarcar cap a Bordeus a final de juliol de 1939. El Colegio de España en México li havia proporcionat, com a tants intel·lectuals republicans, un contracte perquè fes classes a la Universitat Nacional Autònoma de Mèxic (UNAM). A Mèxic va passar sis anys fecunds, consagrat a la docència i a la publicació, entre altres obres, de la versió en castellà de la seva tesi doctoral, *Educación y ciencia* (1940), que no havia pogut ser publicada a Barcelona en la versió original en català. El desembre de 1945, però, Roura-Parella va tancar la seva relació amb el Colegio de España i va tornar a fer les maletes

per començar una vida nova, que ja va prendre un caràcter definitiu, als Estats Units d'Amèrica.

De Pendle Hill a la Universitat Wesleyana

Als Estats Units, Joan Roura-Parella, acompanyat de la seva dona Teresa Ramon Lligé, es va establir, inicialment, a Pendle Hill (Filadèlfia), un centre d'estudi i contemplació quàquer, que certament no podia ser la destinació final d'algú com ell, amb una innegable sensibilitat espiritual però que, al capdavall, era un acadèmic que necessitava l'intercanvi amb col·legues i estudiants i una nodrida biblioteca per poder portar a terme la seva activitat intel·lectual. Pendle Hill s'assemblava més a un monestir que no pas a una universitat, i Roura-Parella no va trigar gens a trobar una altra destinació que inicialment semblava que havia de ser temporal, però que s'acabaria convertint en definitiva: el Departament de Llengües Romàniques de la prestigiosa Universitat Wesleyana metodista, a Middletown (Connecticut). Al llarg de la seva carrera universitària als Estats Units, Roura-Parella hi va ensenyar des de psicologia i estètica fins a cultura hispànica, i va acabar de perfilar una mirada filosòfica molt personal que va trobar la seva millor expressió en el llibre *Tema y variaciones de la personalidad* (1950), escrit inicialment en català, però que, com la seva tesi doctoral, va haver de ser publicat en castellà a Mèxic.

Roura-Parella tenia un do natural per a la sociabilitat, i el va saber desplegar de manera eficaç en la vida de campus nord-americana, marcada per constants reunions i festes, de les quals es queixava constantment perquè no

>> El filòsof a finals dels anys quaranta. (Foto: UB. FONDS JOAN ROURA-PARELLA.)

li permetien concentrar-se i fer la feina que li hauria agradat, però en les quals es trobava com un peix a l'aigua. A mesura que passaven els anys, la perspectiva de tornar a Catalunya es feia cada cop més remota; la Universitat de Barcelona ja no era, en absolut, aquell focus de llibertat intel·lectual que havia hagut d'abandonar el mes de gener de 1939. Als Estats Units gaudia de reconeixement i d'estabilitat laboral sense haver de jurar els principis de cap moviment nacional. Així, no va ser fins als darrers vint anys de la seva vida, un cop ja jubilat, que tornà a Catalunya per passar-hi temporades més o menys prolongades a la casa natal de Tortellà, al carrer de Sales (aleshores, «calle del Generalísimo») número 13, uns metres més enllà d'on actualment hi ha l'escola del poble que porta el seu nom. Del tot, però, no arribà mai a tornar. A la Garrotxa hi tenia les arrels, de les quals no sabia prescindir. Però la distància que separava la Catalunya republicana que havia conegut i la del tardofranquisme que es trobà quan, per primera vegada, tornà a trepitjar-la l'any 1961, era massa important per no generar-li la sensació de ser un estranger a casa seva. Com Ulisses, l'exiliat que tornava a casa ja no era el mateix que n'havia marxat trenta anys abans. I la seva particular Ítaca tampoc no era, ja, Ítaca. Finalment, Roura-Parella es va morir a Middletown el 26 de desembre de 1983. Dos dies més tard, el *New York Times* va publicar la notícia de la seva mort. No cal dir que aquí va passar del tot desapercebuda.

Roura-Parella, novel·lista

Tot i que la producció de Roura-Parella és, fonamentalment, la d'un home de lletres que desenvolupa la seva carrera en un context acadèmic, la seva inquietud humanística el portà a provar sort (poca), també, en el terreny literari. Uns mesos després d'arribar als Estats Units va fer un primer intent novel·lístic que va donar com a resultat *Un hombre en busca de su cuerpo*. La va reescriure diverses vegades, fins que va completar un mecanoscrit que suma gairebé nou-cents pàgines, i en va fer, igualment, una versió en anglès. Però no sembla que el resultat el convencés gaire, i no ens consta que arribés a fer cap esforç seriós per publicar-la. Vint anys més tard, el 1967, Roura-Parella va escriure una altra novel·la, aques-

>> Roura-Parella en els anys seixanta.
(Foto: UB. FONS JOAN ROURA-PARELLA.)

ta vegada directament en anglès: *The week-end will never end*. La situació a Catalunya ja no era la mateixa que en els anys quaranta, i això el va convèncer de presentar l'original a Josep M. Castellet en una trobada a Palafrugell el mes d'agost de 1973. Castellet, però, va declinar-ne la publicació i Roura-Parella va sospitar que era per manca de coneixements de l'anglès dels lectors que n'havien fet l'informe a Edicions 62. Si la volia publicar, doncs, calia disposar de la versió catalana de la novel·la. La forta amistat que unia Roura-Parella i el matrimoni Agustí Bartra i Anna Murià des dels anys de Mèxic va fer possible que fos l'escriptor qui assumís aquesta traducció, que va quedar enllestida l'any 1978: *El cap de setmana no s'acaba mai*. A més de la traducció, Murià hi va escriure un pròleg. Roura-Parella, però, ja tenia vuitanta-un anys i havia anat perdent la il·lusió i les esperances en aquell text escrit deu anys abans. El mecanoscrit traduït i prologat per Murià quedà en un calaix i continua esperant un editor disposat a donar a conèixer un text sorprenent, ambientat en els primers mesos a França després de la retirada, i que es distancia deliberadament de tota la literatura d'exili per desplegar davant del lector una concatenació inacabable d'escenes de sexe, àpats luxosos, vetllades en casinos i converses sofisticades en el marc d'una trama protagonitzada per personatges d'arreu d'Europa i amb episodis d'espiatge inclosos.

Un simposi acadèmic a Tortellà

Els dies 1 i 2 de desembre de 2022 va tenir lloc, a la sala de plens de l'Ajuntament Vell de Tortellà, una nova edició del Simposi Trias sobre pensadors catalans que anualment organitza la Càtedra Ferrater Mora de Pensament Contemporani de la Universitat de Girona, amb la col·laboració del Memorial Democràtic. El pretext del 125è aniversari del naixement de Roura-Parella va servir per reunir, a ben pocs passos de la casa natal del filòsof, els seus principals estudiosos. Entre aquests figura Conrad Vilanou, catedràtic del Departament de Teoria i Història de l'Educació de la Universitat de Barcelona, que en va pronunciar la conferència inaugural («La metamorfosi de Joan Roura-Parella: una vida a la recerca de l'eternitat») i a qui devem la immensa majoria dels llibres i articles de recerca publicats al llarg dels darrers vint anys sobre Roura-Parella. Aquell mateix dia poguérem escoltar, encara, intervencions d'un gran interès, com la de l'historiador de la filosofia catalana Joan Cuscó, el professor de la Universitat Ramon Llull Ignasi Roviró, o el catedràtic d'història medieval de la Universitat de Girona Lluís To. El segon dia s'inicià amb ponències de dos joves investigadors de la Universitat de Barcelona, Karine Rivas i Jordi García Farrero, mostra de fins a quin punt ha estat eficaç la labor de transmissió que ha dut a terme Conrad Vilanou entre els membres del seu grup de recerca a la UB, i de Josep González-Agàpito, que ens proporcionà una fotografia completa del context educatiu a la Catalunya republicana. A la tarda es pogueren escoltar, encara, una sèrie de comunicacions, entre les quals n'hi va haver una del ganxó Josep Cullell i Ramis sobre la narrativa literària de Roura-Parella, i una altra de Salomó Marquès sobre els mestres exiliats a Mèxic. La doble jornada d'estudi es va cloure amb una ponència d'Oriol Ponsatí-Murlà sobre l'epistolari entre Roura-Parella i Agustí Bartra.

>> Un moment del simposi dedicat a Joan Roura-Parella a Tortellà, el desembre de 2022.
(Foto: CÀTEDRA FERRATER MORA DE PENSAMENT CONTEMPORANI DE LA UDG)

